

Magyar könyvtárpolitika.

Irta Balogh József.

A magyar kulturális politikának nemcsak a háború után lett mostohagyermek a könyvtárügy. Tudományos életünk tudvalóvően már évtizedek óta súlyosan sanyli a nagy magyar közönyvtár: egy Magyar Nemzeti Könyvtár hiányát. Könyvtárügyünk egy emberöltő óta stagnál. A fővárosban több, különböző jellegű kisebb-nagyobb könyvtár éli a maga külön életét, — de élet korántsem jelent itt: fejlődést, gyarapodást, lendületet. A meddőségnek okait csak kismértékben kell a háborúban és a háborúvesztésben keresnünk. Az okok zöme régi szerkezeti és szervezeti fogalomkosságotokban rejlik.

Mit jelent a Nemzeti Könyvtár hiánya a nemzet szellemi életének nézőpontjából? Jelenti annak az intézménynek hiányát, amely egyetemes, általános és szuverén jelleggel fogva hivatott és képes rá, hogy a magyar szellemi életet a világ tudományos termelésével kapcsolatban tartsa és magában felhalmozza mindama javakat, amelyek művelődési organizmusunk százfélé szerveinek segítségével a magyarság legsajátabb szellemi kincseivé áthasonulhatnak. Ebből a nézőpontból egy nagy közönyvtár, amely alapja és kerete a nemzet szellemi életének, fontosságát tekintve, egy szinten áll a nagy közoktatási szervezetekkel: a nemzetnevelésnek, az ismeretterjesztésnek, az öncélú tudós kutatásnak első forrása. Az egyetemes és tudományos intézetek, a tudós társulatok és az iskolák munkája nála nélkül meddővé válnék.

Könnyen megérthető, hogy ennek az intézménynek a szó legteljesebb értelmében középpontinak kell lennie. Korunk tudományos élete oly mértékben specializálódott, a szakmáknak és szakoknak szétválása oly teljes és az áttekintés és a szintézis szüksége éppen ezért oly parancsoló, hogy szakmai könyvgyűjteményekkel a tudományosság szükségét kiszolgálni nem lehet. Speciális kézi-könyvtárak kellenek és vannak is, de semmiképp sem pótolhatják az egyetemes közönyvtárt, amelynek feladata az, hogy az állam minden polgárát, aki ismereteket keres, mindama könyvekkel ellássa, amelyeknek megszerzése az államra nézve egyszerű és elérhető. Éppen ezért az egyetemes gyűjtemények és szemléltető könyvtárjai (ha szerepüket és feladatukat egyesek gyakorlatilag félre is értették) a közönyvtár problémája nézőpontjából közömbösek. A nagy könyvtárnak kettős funkciója van: olvasóhelyet biztosít mindenkinek, aki könyvét az olvasóteremben kívánja használni és kölcsönkönyvtár mindazok számára, akiknek foglalkozása és izlése így kívánja meg. Olyan intézmény, amely a feladatoknak csak egyikét-másikat és nem összességét oldja meg, szükségszerűen fogyatékos. Ilyen fogyatékos intézményeknek, fájdalom, bővében vagyunk, míg az általános könyvgyűjtemény szellemi életünknek nagy kárát mindenkor hiányzott.

A budapesti közönyvtárak mai állapota és fejlődésük iránya semmiképp sem vigasztaló. Régi, alapvető szerkezeti fogyatékosai újabb elötűnnek ma, amikor az állam — a háborúverte sebek begyógyítására — ismét olyan dotációt állapított meg gyűjteményeink számára, amint némiképp arányban áll a háború előtt élvezett általánossal. Mik ezek a szerkezeti fogyatékosok? Ha az egyetemes, általános és szuverén magyar közönyvtár hiánya fájdalmas is, mégis elképzelhető olyan szurrogátumok, amelyek ideig-óráig pótolják a Magyar Nemzeti Könyvtárt. Sajnos, a meglévő intézmények a szurrogátum feladatait is csak hézagosan teljesítik. Budapest négy, többé-kevésbé általános jellegű, nagy közönyvtára a káros specializálódás körképét nyújtja. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-Könyvtára u. n. „jelenléti” könyvtár, vagyis könyveket a nagyközönségnek csupán olvasótermében hocsát rendelkezésére és gyűjtésében főként a magyar irodalom felőlélésére szorítokzik. A Fővárosi Könyvtár bizonyos, itt részletesebben nem taglalandó genetikai okoknál fogva még csak nemrégiben is a társadalomtudományok és a határos diszciplínák legmodernebb gyűjteménye volt: „általános” célú és jellegű könyvtár — szűkreszabott „speciális” gyűjtési körrel! Az Akadémia könyvtára számára az adminisztrációs és anyagi okok egész sora lehetetlenné tette a módszeres gyarapodást és a szervek fejlődést: sok kincse van, még több nélkülözhetetlen időszaki kiadvány tulajdonosa, de összességében még sem egyéb tarka, fölöttébb egyenlőtlen mozaiknál, — „kövület”, amelyek értéke szellemi életünk nézőpontjából elenyésző. Fűzzük még hozzá, hogy az Akadémiák nyugaton a legtrikább esetben könyvtáraként, — e tudományos testületek céljaival egy közönyvtár igazgatása, — anyagi erejükkel egy általános

hasznu gyűjtemény gyarapítása nem egyeztethető össze.

Látványos, hogy a nagy nemzeti könyvtár feladatainak egyes részeit sem vállalhatják át a felsorolt gyűjtemények: még szurrogátumként sem használhatók. Az egyetlen könyvtár, amely ma Magyarországon az általános könyvgyűjtemény létszámát adja, az Egyetemi Könyvtár. Ennek a gyűjteménynek sem terve, sem fejlődése, sem pedig jellege nem kifogásolható. Egészen meglepő, szinte érthetetlen, hogy ez a könyvtárunk nem volt képes rá, hogy azt a helyet vívja ki magának a nemzeti tudományosság organizmusában, amelyre hivatva volt. A legjobb indulatú bíráló is kénytelen lesz megállapítani, hogy az Egyetemi Könyvtár és a művelt magyar közönség közt fölöttébb laza a kapcsolat s hogy ez az intézmény több irányban elmaradt. Elmaradt könyvtárunkban az európai tudomány fejlődésétől; elmaradt adminisztrációjában a milliónyi magyar fővárostól, amelynek — ismételjük — összes tudományos könyvigenyét ez a gyűjtemény volt hivatva kiszolgálni. Elmaradt főként technikai tekintetben, nemcsak a nyugati könyvtárak mögött, hanem képtelen volt még azokat az eredményeket is a magáévá tenni, amelyeket Magyarország mássutt már elért: p. o. a kolozsvári egyetemi könyvtárban és a Fővárosi Könyvtárban. Olvasó- és kölcsönzőhelyiségei, könyvtárak, mindenekelőtt folyóiratszámbái (amelyre még visszatérünk) évtizedek óta a rendszeres forgalomnak súlyos akadályai; a tudományos fogyatékosok, különösen azonban az ügyviteli hibái nem kis részben ezekből a technikai vétkékből fakadnak. Ha manapság számos elsőrendű tudományokban a kutatások hazánkban — könyvek híján — lehetetlenek, ennek okát az Egyetemi Könyvtár elszomorító állapotában kell keresnünk. De a cikk célja nem lehet meddő rekriminálás és részletes bírálatba még akkor sem bocsátkozhatnánk belé, ha ennek nem volna meg szükségképp a gáncoskodás látszata. Be kell értenünk azzal, hogy a szakemberek és a könyvtárhasználó közönség itéletére és évtizedes tapasztalatára hivatkozunk: egyetlen általános jellegű közönyvtárunk mai állapotában, fájdalom, nem alkalmas legsajátabb feladatainak teljesítésére.

Mire van szükség? A válasz egyszerűnek látszik: módszeres, áldozatkész, általános elvekhez ragaszkodó könyvgyűjtésre és olyan organizációra, amely a könyveket kényelmesen, könnyűszerrel mindenki számára hozzáférhetővé teszi. Ez a mai napi szükség; ezen túl fekszenek távolabb eső célok, — a nemzeti könyvtárpolitika céljai.

E célok elseje könyvtárhasználati közönség nevelése. Teljességgel elfogadhatatlan az az érvelés, hogy mai könyvtári intézményeink kielégítőek, mert nagyobb és jelesebb szervezetnek „nem volna nálunk publikuma”. Kétségtelen, hogy a könyvtár a nemzetnevelésnek ugyanolyan szerve, mint a közoktatás: publikumát önmagának és önmaga számára kell felnevelnie. A könyv vonzóereje csodálatos. Egyik könyv a másikat vonzza; könnyűszerrel kimutatható, hogy ott, ahol óriási közönyvtárak állnak a nagyközönség rendelkezésére, ugyanennek a közönségnek a könyvgyűjtésére kedve nem csökken, hanem növekszik. A könyvtárak sikerének azonban titkai vannak, — nyílt titkok. Csak egyféle könyvtárpolitika képzelhető: a demokratikus. Mit jelent a demokratikus könyvtárpolitika? A könyvtári bürokratizmus kiküszöbölését, vagy — ami ezzel egyértelmű — gondos leplezését. A közönségnek oly közel kell férkőznie a könyvespolchoz, amely közel csak a könyvtári vagyoni biztonság megengedi. A könyvtárnak a legelőkelőbb figyelemmel kell kísérnie publikumának tudományos érdeklődését és óhajait: azokat a könyveket kell megvásárolnia, amelyeket keresnek és kívánnak. Igen fájdalmas, hogy ma még a tudós kutató is arra kényszerül hazánkban, hogy a történetesen meglévő műveket olvassa és nem férhet hozzá azokhoz a munkákhoz, amelyeknek ismeretét buvárkodása megkivánja.

A közönség nevelését s általában könyvtárügyünk reformját csak módszeresen képzelet, lelkes, modern könyvtárosi kar végezheti el. Régi fogyatékosága tudományos életünknek a speciális könyvtárosi minősítés hiánya. Nem lesz elég e célra főiskolát teremtenünk, hanem gondos válogatás és tudományos előképzettség — nyelvi és bibliografiai tudás — alapján kell majd a tisztviselői kart ciegészíteni. Külföldi tanulmányutak e téren is hasznosak lesznek, — egyedül ez az eszköz itt sem fog üdvözíteni.

A könyvkölcsönzést minden lehető eszközzel meg kell könnyíteni: a könyvtár csak utolsó sorban múzeum vagy raktár, amely kincseit őrszi. A legnagyobb liberalizmusnak kell az olvasóteremben érvényesülnie; a terem kézikönyvtárának célja az, hogy a standard-művekhez mindenki, nyomban és korlátlanul hozzáférhessen. Semminő érvel nem védhető az Egyetemi

Könyvtár régi rendszere, amely az olvasótermi kézikönyvtár használatát körülményesen kitöltött kériolapokhoz fűzi.

Mindenekelőtt azonban a katalógus-rendszereknek kell megváltozniuk. A könyvtár belső bunkáját szolgáló, u. n. „törzskatalógustól” el kell különíteni a közönség céljait segítő, külön helyiségben használható lényelmes és ügyes kézikatalógust. E téren a Széchenyi-Könyvtárnak is pótolnivalója van, de teljességgel elavult és legsürgetőbb megújításra vár az Egyetemi Könyvtár dobozrendszere: az elkallódásnak, a zavaroknak, a lopásnak e melegágya.

Mindezek azonban részletek, amelyeket a szakemberek nagyon is jól ismernek, de amelyeknek aprólékos ismeretése nem való hirtelre hasábjaira. Ami a nagy nyilvánosságra tartozik, az elsősorban a következő:

Könyvtárügyünknek elsősorban sürgős reformokra van szüksége, utóbb reformációra. Reformokra, azaz gyors és praktikus intézkedésekre, hogy legalább egy vagy két magyar könyvtárban friss vérkeringés induljon meg, amelynek eredményeképp már a közeljövőben élvezhessük, ami megvan és meghódíthatunk ami hiányzik.

Könyvtárpolitikánk reformátora azonban messzefekvő célt fog maga elé tűzni. Már a reformok tervét olyként fogja megrajzolni, hogy szembe előtt ott lebegjen a Magyar Nemzeti Könyvtár. E cél felé több ut vezet, — a legjobb: a legrövidebb. Érdekében sok áldozatot kell hozni s a legkisebb lesz a céltalan decentralizálás megszüntetése és életképtelen szervezetek kiküszöbölése. A magyar könyvtárpolitika reformátora munkáját azzal fogja tehát kezdeni, hogy a meglévő közönyvtárakat előbb „entente cordiale”-ba kényszeríti, majd egységes szervezetbe, amelyben mindegyiknek megvan a maga körülhatárolt funkciója. A céltalanság és ésszerű-

A munkásság megmentése a nemzet számára.

Miskolc és Diósgyőr házhelyrendezése.
Irta Konkoly Elemér dr.

A magyar nemzet sorsa, jövője, föltámadása attól függ, mennyire tudjuk itt, az országban az erőket egyesíteni. Az összehangolás érdekében a gyűlöletet a nemzet erkölcsi eréje is gyöngül, képtelen lesz nagy föllendülésre, nagy tettekre, ellenben a nemzeti öntudat fokozása, fejlesztése az állam belső megerősödéséhez, nemzetközi relációkban pedig az ország politikai megbecsüléséhez vezet.

E cikk keretein kívül esik annak fejtegetése, hogy a társadalmi tagozódásokat miképpen lehetne egymáshoz közelebb hozni, — itt csak egyet oszlatlunk, a munkásságnak a nemzeti életbe, lüktető vérkeringésébe való bekapcsolásával óhajtok foglalkozni.

Ez előt öt évvel, midőn Németországban a bankjegyinfláció megindult és a márka belső értékesülése megkezdődött, a német kormány kiadta a jelszót: aranyat — papírból! s az állam kis-családi ház építési célokra 10.000 márkát meg nem haladó kölcsönöket folyósított.

E kölcsönök igénybevétele ellen leginkább a német szakszervezetek küzdöttek, — abból indulva ki, hogy a munkásmozgalmak szempontjából elveszett az a munkás, aki saját ingatlanát tud szerezni.

A földnek, a magántulajdonnak óriási nevelő hatása van, és ha egy munkás bármily jelentéktelen vagyont tud magának szerezni, az a munkás polgári gondolkodású lesz. A proletár elvek a nincstelenségben gyökeredznek, ellenben a magántulajdon szentsége a polgárság legerősebb bástyája. A polgári fölfogásnak pedig folyamánya a nemzetköziség megtagadása, a nemzeti érzés ápolása.

Az O. F. B. III. tanácsa egy nagyszabású szociális akciót vezetett be, amely alkalmas eszköz arra, hogy a munkásság osztályjellegét megszüntesse.

Tudvalevő dolog, hogy a vidéki ipari empóriumok között is egyik legjelentősebb helyet Miskolc és a környéke foglalja el.

Miskolcon van az egyik MÁV-üzletvezetés s az államvasut javítóműhelye; több gépgyár, textilgyár, porcellán-, majolika-, kőedénygyár, ecetgyár, sörgyár, gázgyár és több gézmalom. A városról mintegy hat kilométerre fekszik Diósgyőr, ahol nagy állami vas- és acélgyár van berendezve. A két ipari centrum több ezer munkást foglalkoztat.

Mind a két helyen a lakásínség rendkívüli mértékűt öltött. Ezért az O. F. B. ezen két város érdekében nagyszabású házhelyrendezési programot dolgozott ki, amely a maga nemében a legnagyobb az országban.

Miskolcon 1162, Diósgyőrben 613 igényjogosult összesen tehát 1775-en jutottak 125—300 négyzetméter kiterjedésű házhely-

lenség bünös fényezés, amelyet szegénységünkben nem engedhetünk meg magunknak. Azoknak az intézményeknek, amelyek csak a mult és a tehetetlenség jogán élnek, el kell tűnniök; az életképeseknek minden látszólagos akadály ellenére össze kell fonódnok. A szeparatizmusnak, amely egyes tudományterületekben túltengést idéz elő, míg más diszciplínákban könyvinség van, s amely végső sorban csak azt eredményezi, hogy a kis magyarság könyvek helyett a decentralizáltságok u. n. rezsi-jére költi el aranyait, helyet kell adnia a centralizmusnak és az egyetemesnek.

Évek óta halljuk, hogy legnagyobb szegénységünk idején is építkezünk, sulyos és dícséretes áldozatokat hozván a művelődés javára. Távol áll tőlünk, hogy a Magyar Nemzeti Könyvtár épületét, amelynek régén kellene már állania, akár valamelyik vidéki egyetem, akár pedig a Nemzeti Színház építkezésének rovására sürgessük. De lehetetlen megfedelkednünk róla, hogy egyetemünk van négy, használható közszínházunk talán több is a kelle-ténél és a Nemzeti Színház is jól átja el hivatását mai hajlékában. Hasznavehető, modern, tervszerű fejlődést biztosító könyvtárépületünk pedig Budapesten még sohasem volt. Már pedig e nélkül könyvtárügyünk reformációja s következtéképp tudományos életünk kibontakozása elképzelhetetlen.

A magyar művelődéspolitikai egyik legelső parancsoló szüksége nagy, modern, legalább félszázadra elégséges és azután is fejlesztendő könyvtárépület megteremtése, amelyben mihamarabb egyesíthessük (a szervezeti elkülönültség megőrzése mellett) a magyarság muzeális könyvgyűjteményét, a Széchenyi-Könyvtárt, és hazánk egyetlen „általános, egyetemes és szuverén” tudományos kölcsönkönyvtárát: az addig már megifjodott és meggazdagodott Egyetemi Könyvtárt.

hez. A házhelyeket az igényjogosultak — kiknek nagy része intelligens, józan gyári munkás, — birtokba is vették.

A minap vette revízió alá az O. F. B. a miskolci kir. törvényszék mellett működő vegyes bíróságnak a házhelyek ármegállapítására vonatkozó itéletét.

Az O. F. B. az ármegállapítás kérdését illetőleg rendkívül nehéz feladatot állított megjelent a nyilvános tárgyaláson a diósgyőri vasgyári munkások két meghatalmazottja és hivatkozta arra, hogy az állam vasgyári munkássága erős nemzeti erőssé, jó magyar hazafi, akiknek támogatása nemzeti érdek. Ezért arra kérték a tanácsot, hogy a megváltási árat hozza összhangba a munkásság teherviselő képességével; viszont a megváltást szenvedők kérték a megváltási árakat a helyi szempontok figyelembe vételével való megállapítását.

Az O. F. B. III. tanácsa Füzeséry Tibor tanácselnök vezetése alatt végül is feloldotta a vegyesbíróság itéletét és elrendelte annak megállapítását:

1. A megváltott ingatlanok minő távol-ságban fekszenek a villamos vonalaktól, elvannak-e látva közművekkel (villany, vízvezeték, csatornázás).

2. Elrendelte annak megállapítását, hogy a megváltott ingatlanok 50 éven belül szerzetettek-e, belterületen, illetve villarajonban fekszenek-e?

A póteljárás lefolytatásával az O. F. B. Balás Elemér kuriai bírót bízta meg, aki ezt az eljárást szakértők bevonásával fogja lefolytatni, a vegyes bíróság csak ezután dönt a megváltási ár újabb megállapításának kérdésében.

Kötelezte egyidejűleg az O. F. B. az igényjogosultakat, hogy a miskolci törvényszék itéletében megállapított megváltási ár 20%-át előlegképpén fizessék le a megváltást szenvedők javára az Országos Központi Hitelszövetkezet miskolci fiókjánál.

Bizonyos, hogy az O. F. B. ezen házhelyrendezési akciója közelebb fogja hozni a munkáskérdést a megoldásához.

Az O. F. B. e heti kitézései:

Az I. tanács november 24-én tárgyalja Jut község megváltási ügyét, továbbá Nagyrev közlegelő ügyét (kapcsolatos dr. Göll Zoltán vagyonváltásával); november 25-én tárgyalja Tolnatamási, Pári községek megváltási ügyét, továbbá Bánhida és Tatabánya házhely és megváltási ügyét, végül Porág és Porágszentkirály községekben herceg Festetich Taszilló birtokából megváltott terület ármegállapítását; november 27-én tárgyalja Molvány községből juttatott középirtok megművelésével felmerült kiadások ellenértékének megtérítését, továbbá Vérttestolna megváltási ügyét (kapcsolatos herceg Eszterházy tatatóvárosi hitbizomány vagyonváltásával); december 1-én tárgyalja Csokmó, Ujvár községek megváltási ügyét; december 2-én tárgyalja Tiszaug község megváltási ügyét (kapcsolatos a gróf Bolza és báró Bánhidyi birtokok vagyonváltásával); december 4-én tárgyalja Gyulavári községben kiosz-